

A Szeged története (1920—1925)

„A jó újság a közönség hivatalos lapja.”
(*Juhász Gyula*)

Szeged város leghosszabb életű, bár törésekkel, visszalépésekkel tarkított történetű napilapja, a *Délmagyarország* — indult 1910-ben, tehát immár közel nyolc évtizede — történetének egy szakaszában *Szeged* címmel jelent meg.¹ Ez a szakasz nem volt hosszú, mindössze 1920-tól 1925-ig tartott, de még e rövid szakasz is tovább tagolódott; a Szeged önmagában is már-már több lapnak tekinthető. 1920-ban, kényszerhelyzetben, ha nem is jobboldali, de határozottan „lojális” újságként indult a „szünetelő” *Délmagyarország* helyén, utóbb azonban, de még hamarosan, visszatért régi liberális-baloldali hagyományaihoz, majd — újabb szerkesztőváltás után — a liberális-radikális *Világ* vidéki rokonlapja, a szegedi liberális polgárság és a szervezett munkásság orgánuma lett. Ez utóbbi szakasza, mely 1922—23-tól betiltásáig tartott, a lap fénykora, egyben, ahogy Péter László írta, a vidéki újságírás Horthy-korszakbeli történetének egyik csúcsa.² Történetének föltárását ez már önmagában is indokolja. De van ennél általánosabb érvényű indoka is a *Szegedről* való értekezésnek. A vidéki lapok mindenkor a *helyi társadalom* nyilvánosság teremtő fórumai voltak, s így vizsgálatuk akkor is kívánatos, ha nivójuk esetleg nem éri is el fővárosi társaiékat. A helyi társadalom, a helyi nyilvánosság viszonyaiba ugyanis ezek világitanak bele — anyagukkal is, színvonalukkal s esetleges színvonalatlanságukkal is. A *Szeged* pedig az ország akkori második legnagyobb városának viszonyait tükrözte és alakította, s így ismeretének hiánya az egységes magyar sajtótörténet megírását is akadályozza, vagy legalábbis egyoldalúvá, főváros-centrikussá teszi.

1. Az „előtörténet”; a Szeged megindulása és első szakasza

A *Szeged* létrejötté egy sajátos helyzet következménye volt. A város ugyanis, mely a trianoni Magyarország második legnagyobb lélekszámú városa lett, a háború végén különleges körülmények közé került. 1918 decemberében a Franchet d'Espéray tábornokkal megkötött belgrádi szerződés alapján, a franciák Szegedet

¹ *A Délmagyarország fél évszázada 1910—1960.* Jubileumi emlékkönyv. Szerk. LÓKOS Zoltán, PÉTER László, [Sz.] SIMON István. Szeged, 1960. 6., 81. A Szegedről l. még PÉTER László: *József Attila Szegeden.* Szeged, 1955. 7—8., 10—11., JUHÁSZ Gyula *Összes Művei* 7. köt. Sajtó alá rend. ILIA Mihály. Bp. 1969. 334. (E kötet a továbbiakban: JGYÖM)

² PÉTER László: *József Attila Szegeden*, 8.

katonai megszállás alá vonták, s e helyzet egészen 1920. március 1-ig fönmarad. S bár az országban zajló események valamiképpen ide is beszűrődtek, igaza volt Tonelli Sándornak, aki szerint az akkori viszonyokat leginkább úgy lehet jellemezni, „hogy Szeged francia ellenőrzés alatt álló független városi köztársaság volt, melynek területe a sajátképpen városon kívül Dorozsma, Algyő és Tápé községekre terjedt ki”.³ E „köztársaság”, persze, telve volt francia csapatokkal, a szerveződő nemzeti hadsereg tisztjeivel, s az egész ország menekültjeivel. De belső életét, politikai küzdelmei élességét a franciák jelenléte letompította, így a város „szigetként emelkedett ki a legellentétebb politikai érdekek összeütközésének középpontjából”,⁴ s „Szeged így jóformán egyetlen városa maradt az országnak, amely nagyjából és egészében intakt módon élte át az 1918—20. esztendőket”.⁵ Mire a franciák kivonultak a városból, addigra az atrocitások nagyja lezajlott, az ellenforradalom csöndesedőben volt.

A háború elvesztésének azonban így is súlyos következményei lettek: a város társadalmi szerkezete kedvezőtlenül változott meg. A lakosság (1920-ban: 120 ezer fő) harmada eleve tanyán élt, azaz nem-urbánus életmódot folytatott — a város karakterét lényegében már korábban is *paraszi* és *hivatalnoki* rétegei adták meg. Olyan, jellegzetesen városi rétegek pedig, mint a kereskedelem és hitelélet résztvevői, most a Szeged körül kialakult régió nagy részének elcsatolása miatt, elvesztették bázisukat. 1918 előtt a „Bácska és Torontál megye alimentálta legfőképpen Szeged kereskedelmét, malom- és kenderiparát, oda dolgoztak a szegedi iparosok, viszont ezeknek a területeknek a kereskedői főleg Szegeden fedezték textilárukban és egyéb cikkekben a szükségletüket. Ezeknek a nyersanyagot szállító és a kereskedelmet tápláló piacoknak az elvesztése volt a legfőbb okozója annak a válságnak, amelyen Szeged gazdasági élete az utolsó esztendő folyamán [azaz a húszas évek első felében — L. A.] átment s ez a veszteség súlyosbította még lokális természetű módon azokat a bajokat, amelyek országszerte is jelentkeztek”.⁶ Társadalmi síkon pedig tovább gyöngítette a polgári rétegek súlyát, politikai erejét.

1920 márciusa után így sajátos kettősség rögzült. A város, az ideözönlő „idegenek” révén is, a „szegedi gondolat” szimbóluma lett,⁷ a kurzus törekvéseit az erősen „fejlett” hivatalnokgarnitúra szolgálai közvetítette, sőt „adoptálta” a város viszonyaira, a baloldali értelmiség pedig részben szétszórodott (az ország határain túlra is), részben defenzívába szorult, s csak kevesen maradtak megfélemlíthetlenné. De — hála az 1918 és 1920 közötti események „lefojtottságának” — a baloldaliságnak még mindig jelentős (igaz, részben csak potenciális) pozíciói maradtak.

A szegedi újságírás területén ez a kettősség úgy érvényesült, hogy a húszas évek első felében a város nyilvánosságkonstituáló fórumai radikálisan átrendeződtek. A háború utolsó éveiben még három jelentős, progresszívnek tekinthető lapja volt a városnak: a Móra Ferenc szerkesztette *Szegedi Napló*, a liberális-radikális ha-

³ TONELLI Sándor: *Szeged. Ismertető a város múltjáról és jelenéről, kultúrájáról és közgazdaságáról*. Szeged, 1926. 27.

⁴ TONELLI Sándor, *i. m.* 27.

⁵ TONELLI Sándor, *i. m.* 27.

⁶ TONELLI Sándor, *i. m.* 29.

⁷ PÉTER László: *József Attila Szegeden*, 5.

gyománnyú, de már fáradó *Szeged és Vidéke*, s a följövő *Délmagyarország*. E három lap azonban egymás után megszűnt; előbb a *Szeged és Vidéke* hallgatott el, majd a *Délmagyarország* s az (immár Móra nélküli) *Szegedi Napló*. Közben — még 1919-ben — megszületett a szélsőségesen ellenforradalmi *Szegedi Új Nemzedék*, amely azután egészen 1944-ig a szegedi sajtó egyik domináns vonulata tudott maradni. Ám — s ez éppen a *Szeged* történetének leírásával válik világossá — viszonylag hamar, már 1922/23 körül létrejött a másik pólus is a *Szeged* (majd: *Délmagyarország*) formájában, s a két világháború közötti időszakot már két lap szembenállása, a *Szegedi Új Nemzedék*, ill. a *Délmagyarország* dualizmusa határozta meg.

Ennek az átrendeződésnek egyik fontos láncszeme volt a politikailag „kompromitálódott” *Délmagyarország* megszűnése 1920. május 30-án.⁸ A lap tulajdonosa és főszerkesztője, Pásztor József (1884—1962) már 1919 nyarán vagy őszén — félve az ellenforradalomtól — elhagyta az országot, s Bécsben próbálta átvészelni a zavaros időket.⁹ A lapot így — ideiglenes megbízással — helyettese, Frank József szerkesztette, s — Juhász Gyulával, valamint a kezdő Pór Tiborral — jórészt maga is írta. De a szegedi utcákon már a nemzeti hadsereg tisztjei randalíroztak, s már pusztá jelenlétükkel, megismétlődő „kilengéseikkel” lehetetlenné tették a normális szerkesztést, a nyugodt lapcsinálást.¹⁰ A franciák kivonulása (1920. márc. 1.) után pedig atrocitásoktól is tartani kellett. (Ez volt az az időszak a város történetében, amikor Móra Ferencet, aki már a halálra is fölkészült, vidékre menekítette a „literátus rendőrfőkapitány”, Szalay József,¹¹ nehogy az író áldozatul essék a hisztériának). S bár a lap ezt követően még elvegetált pár hónapot, sorsa megpecsételődött, a megfélemlített tulajdonos nem mert szembefordulni az árral, s a félév vége felé haladva beszűntette a lap megjelenését.

A *Délmagyarország* munkatársai széjjelszóródtak. A tulajdonos-főszerkesztő visszavonult a közéletől, s csak nyomdájával törődött; Juhász Gyula és Pór Tibor átszerződött a szociáldemokrata párt akkoriban szerveződő lapjához, *A Munkához*, melyet az a Deák Dezső szerkesztett, akivel korábban együtt dolgoztak a *Délmagyarország* szerkesztőségében; Frank József pedig eltűnt a nyilvánosság elől.¹² Az 1918—19-es munkatársak egy része — sportnyelven szólva — már korábban „kipontozódott”.

A megszűnt *Délmagyarország* helyett — pontosabban fogalmazunk, ha azt mondjuk: helyén — pár hónap múlva új lap indult, a *Szeged*. Ez az új — e néven már a második szegedi — lap 1920. augusztus 15-én hagyta el először a nyomdát. Az impresszum adatai szerint dr. Szilassy Cäsar (1881—1927) és Vermes Ernő szerkesztette, a szerkesztésért Szilassy felelt. A laptulajdonos a „Szeged” lapkiadó vállalat lett, a felelős kiadó pedig dr. Szalay László (a későbbi népies író, ekkor

⁸ A *Délmagyarország* fél évszázada, 81.

⁹ Pásztor pályafutásáról l. LENGYEL András: *A laptulajdonos-főszerkesztő. Vázlat Pásztor Józsefről. Kézirat. Bécsi emigrációjáról*: SARLÓ Sándor: *A bátor költő*. In: *Juhász Gyula 1885—1937*. Szerk. PAKU Imre. Bp. 1962. 349. (E kötet a továbbiakban: JGYE)

¹⁰ SARLÓ Sándor, i. m. 349—350.

¹¹ Vö. *Móra Ferenc levelezéséből*. Sajtó alá rend. KÓHEGYI Mihály és LENGYEL András. Kecskemét, 1979. 90—97.

¹² Vö. ÚR György: *A szegedi újságírók körében*. In: JGYE, 343—344.

egyszerű tisztviselő).¹³ A lapot, jellemző módon, a mindig kormánypárti Endrényi Imre nyomdájában nyomták.

„A Szeged — ahogy Sarló Sándor (az egykori Pór Tibor) *Visszapergető* című emlékezése jellemzi — kezdetben a kormány által szubvencionált esti lap volt, amely a keresztény kurzus szélsőséges, jobboldali megnyilvánulásait letompítva, javarészt elhallgatva, helyt adott liberális megnyilatkozásoknak is, a jogrend megszilárdítását szorgalmazta. A lapnak két szerkesztőt is adott végzete: az egyik Szilassy Cäsar, mérsékelt jobboldali, a másik Vermes Ernő, mérsékelt baloldali irányzattal.”¹⁴ „Szilassy fehér kettős-keresztet hordott a gomblyukában. Hogy ez mit jelent, sose kérdeztük, csak tudomásul vettük, hogy ő a kurzusnak valami mérsékelt fajta embere, szélsőségellenes, békülékeny, aki hajlandó együttműködni a polgári-demokrata Vermes Ernővel.”¹⁵ Nekrológja, amelyet a *Délmagyarország* közölt,¹⁶ ugyanezt a képet erősíti meg róla, jóllehet már az ellenforradalmárok első szervezkedésében is részt vett.

Szilassynak ez a politikai hinterlandja lehetett az oka, hogy az induló *Szeged* irányának meghatározásában az övé volt a döntő szerep; szerkesztőtársa inkább a szerkesztési rutin képviselője, a napi gyakorlat alakítója volt. Egyikőjük sem sorolható azonban az igazán kvalitásos szerkesztők közé. S bár nyilvánvalóan igaza van Sarló Sándornak, aki a lap szűrkeségét a szerkesztők politikai kompromisszumából származtatta,¹⁷ azt is látni kell, újságírói képességeik is eleve gyöngéek voltak. Később, más körülmények között sem csinált jó lapot egyikük sem.

A munkatársi gárda, amely jórészt színtelen és jellegtelen, névvel, sőt szignóval sem jegyzett anyaggal látta el a lapot, kezdetben maga is szürke volt. Egy részüket nem is ismerjük név szerint, kisebb részük pedig, mint pl. Vigh Jenő, aki az alapítástól 1922 tavaszáig volt a *Szeged* belső munkatársa, a szegedi újságírás harmadik-negyedik vonalába tartozott. A lap jellegéből, az esténkénti megjelenésből adódó „műfaji” kívánalmak (gyors, rövid tájékoztatás stb.) is olyan pályára állították a Szegedet, amely nem kedvezett a hosszabb, alaposabb cikkeknek, az elemző és kommentáló újságírásnak. A lap anyaga kezdetben zömmel rövid, elemzést és kommentárt nélkülöző tudósításokból, hírekből állt, s a legfőbb cél a viszonylag gyors helyi hírszolgálat volt. Ám ezt a szűkös, de korántsem lebecsülendő funkciót is csak jelentős korlátozással töltötte be. A szerkesztők, nyilván elsősorban Szilassy Cäsar politikai szűrője meglehetősen sikeresen sterilizálta a lapot, megkerülve így az élet produkálta „érdességeket”. Bár erős gúnnyal, de nem alaptalanul írhatta emlékezésében Sarló Sándor a kezdeti *Szeged*ről, hogy „képzeltető, milyen nemzőképtelen újságot hoztak létre [a szerkesztők — L. A.] a csendesnek egyáltalán nem mondható akkori időkben.”¹⁸ A lap legfőbb érdemének így az tekinthető, hogy — bár ellenforradalmi indíttatású szerkesztő legitimálta — a

¹³ *A Délmagyarország fél évszázada*, 81. Szilassyról I. Délmagyarország [a továbbiakban: Dm], 1927. febr. 22. 5.

¹⁴ SARLÓ Sándor: *Visszapergető* 21. = Dm, 1978. okt. 21.

¹⁵ SARLÓ Sándor: *Visszapergető* 15. = Dm, 1978. okt. 13.

¹⁶ *Szilassy Cézár halála*. = Dm, 1927. febr. 22. 5.

¹⁷ SARLÓ Sándor: *Visszapergető* 15. = Dm, 1978. okt. 13.

¹⁸ SARLÓ Sándor: *Visszapergető* 15. = Dm, 1978. okt. 13.

lap egésze a konszolidálatlan, legvéresebb szakaszán éppen csak túljutott ellenforradalom idején sem lett uszító lap; akkor is mértékletes maradt, amikor ez nem lehetett könnyű, amikor nehéz volt nem beállni a kurzuslapok sorába.

A Bethlen István miniszterelnökségével (1921) fölgyorsuló konszolidációs folyamat azonban fölelevenítette az igényt Szegeden is egy liberális újság iránt. S bár ennek az igénynek a lassú formálódását, közönségtörténeti vonatkozásait ma még nem tudjuk rekonstruálni, a változásnak a Szegedben megmutatkozó jeleire fölfigyelhetünk. Szalay Lászlónak a felelős kiadó posztjáról történő távozása (1921. jan. 16.) ugyan még nem bizonyos, hogy e változási-megújulási sorba illeszthető, ha következményei efelé mutatnak is. Az azonban már félreérthetetlenül a változást jelezte, hogy 1921 második felében, 1922 elején részben megnőtt a lapban a liberális olvasók érdeklődésének megfelelő közlemények száma, részben pedig — ezzel összefüggésben — új munkatársak is föltűntek a Szegedben. A Szeged munkatársa lett a Délmagyarország régi gárdájából, a Munkából kiváló Pór Tibor, aki bár még nem volt a kommunista párt tagja, a szociáldemokratákat már túl opportunistának találta. S rovatot kapott a Szegedben — *Jóestét*... címmel — Balassa Armin, a Szeged és Vidéke egykori tulajdonos-főszerkesztője is.¹⁹ Ő ugyan ekkor már régen túljutott pályája csúcán, s régi harcosága is megfáradt már, de elveit, liberális-radikális eszményeit nem adta teljesen föl. Még egyértelműbb jele volt a változásoknak, hogy az anyagilag gyöngye alapokon nyugvó Szeged lapkiadó vállalaton belül megindult a harc, amely azután döntő személycserékhez vezetett.

A Szeged 1922. március 14-i számában rövid hír adta tudtul, hogy a lap felelős szerkesztője, „dr. Szilassy Cäsar távollétében a lap szerkesztéséért Vermes Ernő szerkesztő felel”. (3.) Egy héttel később, 1922. március 21-én pedig már arról számolt be a lap (*Szerkesztőváltás* címmel), hogy: „Dr. Szilassy Cäsar, aki lapunknak fennállása óta felelős szerkesztője volt, nagy sajnálatunkra a mai napon a lap kötelékéből kilépett. A Szegednek a mai naptól kezdve Vermes Ernő a felelős szerkesztője.” (3.)

Mi történt? Miért borult föl a két szerkesztő sajátos koalíciója? Sarló Sándor emlékezéseiben erről is olvashatunk, tőle tudható meg, mi történt a háttérben. Az 1922. júniusi parlamenti választásokat megelőző hetekben, írja Sarló, „Szilassy Cäsar a székesfővárosba utazott, azzal a titkolt céllal, hogy a kormánypárti jelölt érdekében újabb anyagi támogatást járjon ki Eckhardt Tibor sajtófőnöknél a sajtópropaganda, vagyis a Szeged javára. S mialatt Cézárunk nagy ambícióval Pesten caplatott (nem tudni, milyen eredménnyel), ezalatt a szerkesztőség másik vezetője, Vermes Ernő egészen mást gondolt: az ellenzéki jelölt érdekében felajánlotta a lapot bizonyos helybeli liberálisoknak (Wimmer Fülöp, Ottovay Károly stb.) szanalás céljából.” Az „urak kaptak az alkalmon, annál is inkább, mivel a Szegedi Napló időközben történt betiltásával (ürügy: Terescsényi György «Krisztusgyalázó» nagypénteki cikke), a város teljesen ellenzéki újság nélkül

¹⁹ Pór Tiborról l. PÉTER László: *A háromnevű író. Sarló Sándorról*. In: P. L.: *A szerette város*. Bp. 1986. 461–464., PÉTER László: *Elhunyt Sarló Sándor*. = Dm, 1986. ápr. 18. Önéletrajzát, *Visszapergető* címmel a Dm közölte, 1978. szeptember 26-tól okt. 26-ig, majd 1979. szept. 11-től okt. 2-ig. — Balassáról mai földolgozás nincs, de egykori munkatársa, JUHÁSZ Gyula többször írt róla. Így pl: *Nefejejcsék*. = Szeged [továbbiakban: Sz], 1924. jan. 20. = JGYÖM 7:71–74.

maradt. Megalakult tehát a Szeged RT, s mire Szilassy a városba visszaérkezett, addigra Vermesnek sikerült őt a szerkesztőségből kiakolbólintania.²⁰

A lap kiadásában és szerkesztésében tehát jelentős változás következett be. Ez azonban nem vége, hanem inkább kezdete lett az átalakulásnak. A lap mögött álló tőkés csoport komoly változásokra készült: át kívánták alakítani a munkatársi gárdát, s az addig esténként megjelenő *Szegedet* súlyosabb szavú reggeli lappá akarták átszervezni.

Az előkészületek 1922 áprilisában zajlottak le. Április 4-étől a *Szeged* nyomását az addigi nyomdától, amely Endrényi Imre kezében volt, Pásztor József nyomdája, a Délmagyarország Hírlap- és Nyomdavidálat vette át. Április 22-én egy szerkesztőségi hír arról számolt be, hogy „Vigh Jenő kollegánk, aki lapunknak megalapítása óta értékes és becsületes munkása volt, szerkesztőségünkől a mai napon kilépett”. (3.) Április 27-én pedig *Olvasóinkhoz* című közleményünkben — kiemelt helyen, az 1. oldalon — bejelentették, „vasárnaptól” reggeli lap lesz a Szeged. (E közleményüket másnap megismételték.) Április 29-én — a változások jeleként — újra *Olvasóinkhoz* címmel tettek közzé közleményt, s ebben bejelentették, a Szeged új munkatársi gárdát alakít. Másnap, április 30-án pedig az 1. oldalon hozott, *Határkő* című cikkben tudatták az olvasókkal, hogy „ma”, azaz 30-án jelenik meg utoljára délutáni lapként a Szeged. S itt azt is leszögezték, „újjászervezett szerkesztőségünk garanciát nyújt arra, hogy lapunk azoknak a követelményeknek is megfelel majd, amelyeket egy reggeli lap szerkesztése megkíván.”

A háttérben zajló eseményekről, így pl. Juhász Gyulának a Szegedhez szerződéséről, a megújulásban részes Pásztor József később, ha röviden is, maga is beszámolt. Ebből a megújulás belső problémáira is következtethetünk.

„A Szegedet alapítói — írta Pásztor Juhászra emlékezve — szűkmarkúan látták el pénzzel; két évi kínos vergődés után kénytelenek voltak átengedni egy konzorciumnak, amely a baloldali politika szolgálatára készítette elő. A megalakulásakor az igazgatóság mellett öttagú lapbizottságot is választottak. Első ülését az igazgatóság a megalakulás napján, a lapbizottság néhány nap múlva tartotta. Mindjárt a tárgyalás elején Wimmer Fülöp lapbizottsági tag kérdéssel fordult a szerkesztőhöz:

— Igaz, hogy a szerkesztő úr foglalkoztatja Juhász Gyulát?

— Igaz.

— Ilyen fölényes rövidséggel nem lehet napirendre térni e fölött a kérdés fölött. Juhász szélsőbaloldali volt. A lapbizottság nem nézheti szóltanul, hogy most beüljön a liberális újság egyik munkatársi székébe. Az ellen meg külön tiltakozom, hogy ilyen exponált politikai zsurnalisztát a lapbizottság megkérdése és engedélye nélkül foglalkoztasson.

A szerkesztő válasza:

— Tévedés, mintha engedélyt kellene kérnem, ha valakit szerződötteni akarok. Alapszabályunk úgy intézkedik, hogy a szerkesztőt az igazgatóság, a munkatársakat a szerkesztő szerződöteti. De most mindez eltörpül. Juhász nagy költő. Nem neki van szüksége a Szegedre, hanem a Szegednek van szüksége őrá.²¹

Nem tudjuk, mennyire hiteles Pásztor József e kései emlékezése, de a lényegyet kimondja: valóban a Szegednek volt szüksége Juhászra.

A „premier” május 3-án volt. A szerkesztőség ekkor *Az olvasókhöz* forduló hírben adta tudtul, hogy aznapról reggeli lap lett a Szeged, s az újjászervezett újságba

²⁰ SARLÓ Sándor: *Visszapergető* 21–22. = Dm, 1978. okt. 21. és 22.

²¹ PÁSZTOR József: *Az újságíróról*. In: JGYE, 361.

dolgozni fog Juhász Gyula is. Ugyanaznap, ugyanazon az oldalon jelent meg *A szerkesztőségéből* című hír (3.) is, amely tudtul adta: „Frank József a mai nappal a Szeged kötelékébe lépett, mint a lapnak helyettes szerkesztője. Új munkatársra lapunknak Magyar László hírlapíró.”²²

Ezzel az új „csapat” összeállt s a háttérben ügyködő Pásztor József, bár *Szeged* néven, de lényegében restaurálta az 1920-ban megszüntetett *Délmagyarországot*. A *Szeged* így gyakorlatilag újjászületett, s a város egyetlen ellenzéki — liberális — napilapja lett. S bár a szerkesztő formailag még Vermes Ernő maradt, a szerkesztés tényleges munkáját már a nagy rutinú Frank József végezte, aki mind a *Szeged és Vidékénél*, majd a *Délmagyarországnál* szerzett tapasztalatait, mind az évtizedek során megszilárdult ellenzéki irányultságát következetesen érvényesítette.

Az új szerkesztőség, első teendői egyikeként, átszervezte a lap hírszolgálatát: élénkebbé, frissebbé, s mindenekelőtt szélesebb körűvé tette azt. (Erről *A „Szeged” hírszolgálat*a címmel már május 10-én hírt adtak.) Ennél is fontosabb volt azonban az, hogy a lap — ellenzéki „státuszának” s az adott politikai helyzetnek megfelelően — törekvései középpontjába emelte a liberális irányzat valamennyi árnyalatának tömörítését. A lapot kiadó Szeged Rt a *Szeged* 1922. május 25-i számában felhívást tett közzé „Szeged minden liberálisan gondolkodó polgárához” (3.), s ebben így írtak:

„A kormány, különböző szervei útján, megszerezni igyekezett a vidéki nagyvárosok hírlapjait. Itthon sikerült a Szeged kapujánál megtorpanásra kényszeríteni ezt a vásárlási kedvet és most, az első kapavágások eredménnyel kecsegtető megtétele után, azzal a felhívással fordulunk Szeged minden liberálisan és demokratikusan gondolkodó polgárához, hogy tartsa legegységesebb kötelességének egyetlen sajtóorgánumunk megerősítésének munkájában közreműködni.

Vegyünk példát a helyzetét és a tömörülésben rejlő erőt helyesen felismerő szociáldemokrata munkásságtól. Ne legyen közénk tartozó polgára ennek a városnak, aki a »Szeged«-re elő nem fizet. Álljon be azonkívül mindenki agitátorunknak és szerezzen a néhány nap alatt, mely 1-ig még eltelik, mindenki csak egy-egy előfizetést.

Vállvetett munkával könnyedén leszünk képesek egy soha nem ismert virágzású sajtóvállalat alapjait lerakni, amivel megadjuk a pénzügyi föltételeit annak, hogy lapunk, a »Szeged«, nivóban, hírszolgálatban, tartalomban, terjedelemben, kiállításban folyton tökéletesedhessék.

Egyetlen fillér áldozatot sem kérünk. Csak azt, hogy aki újságot olvas, a »Szeged«-et olvassa. Aki vesz, vagy előfizet újságot, a »Szeged«-et vegye vagy fizesse elő. Aki hírt vagy eseményt tud, a »Szeged«-del közölje. Akinek hirdetni valója van, a »Szeged«-ben hirdessen.

A mi legfőbb erőnk, igazságunk mellett, a tömörülés.”

A föllendülés azonban hamar, ha ideiglenesen is, de megtört, az újjászervezett Szeged léket kapott: szüneteltetni kényszerült megjelenését. Okát pontosan nem ismerjük, az események a háttérben zajlottak. Sarló Sándor, már idézett emlékezésében a válságot Pásztor József számlájára írja: „... hamarosan Vermes Ernő szekere rúdja is kifelé állott. Pásztor Józsefben farkasára akadt. Pásztor berágta magát az igazgatóságba, s addig vicsorította a fogát, míg a lapot (1922. augusztus 6-ával) meg

²² Frankról l. nekrológiáját: *Frank József* = Dm, 1929. márc. 27. 5., valamint: LENGYEL András: *Frank József emlékezete*. Kézirat. — Magyarról: PÉTER László: *Magyar László idézése*. = Dm, 1980. jún. 12., valamint: *Magyar Életrajzi Lexikon* 3. köt. Főszerk. KENYERES Ágnes. Bp. 1981. 492.

nem szüntették. Vermes karrierje kettétört”, Makóra került újságírónak.²³ Sajnos, ez a helyzetjellemzés nemcsak elfogult (Pásztornak aligha lehetett érdeke a szünet), de túlzottan metaforikus és homályos is; nehéz dekódolni. Igazából az sem derül ki belőle pontosan, miért következett be a szünet a lap kiadásában. Valószínű azonban — s erre utal az újrainduló *Szeged* bevezető cikke is —, hogy Vermes Ernő „kiszorításánál” fontosabb okok játszottak benne közre. Aligha tévedhetünk nagyot, ha arra gondolunk, hogy a lap átállítása, ellenzékivé tétele sikerült „túl jól”, s ezt a fordulatot nem akarta tolerálni az akkori kormányzat, mely mindig is igyekezett jól kézben tartani a sajtót.

Akárhogy is történt, annyi bizonyos: a *Szeged* történetének első nagy szakasza, mely elvezetett a *Délmagyarország* részleges restaurálásához, 1922. augusztus 6-ával lezárult.

2. A Világ vonzaskörében: a Lovik Károly-„korszak”

Pár hónapos szünet után, 1922. október 22-én jelent meg ismét a *Szeged*. A beköszöntő cikket — *Első személyben*... címmel — az új főszerkesztő Lovik Károly (kb. 1900—?) írta. Ő a folytonosságot hangsúlyozta:

„Első személyben szólunk ma kivételesen, pedig első személyben újság nem igen szól olvasóihoz, de most, hogy kéthónapnyi kényszerű szünet után újból megindul a *Szeged*, hogy a kezéből erőszakosan kiűtött lobogót ismét magasra emelje, első személyben kell olvasóinkhoz szólnunk. Egyesek nyilván azt remélték, hogy ez a kéthónapos némaság meg fogja változtatni irányunkat, megtanít arra, hogy keressük a hatalom kezét és meghajtja derekunkat, de éppen az ellenkezőt érték el vele, mindez csak megerősíti magunkat, megacélozza hitünket. A *Szeged* nem ismert eddig sem más parancsot, más utat, más irányt, mint amit meggyőződése írt elébe és csak erre fogunk hallgatni a jövőben is.”

S kétségtelen: a *folytatás* szándékához nem férhet kétség, az újraindult lap az 1922 tavaszán megkezdetteket folytatta. De nem egy az egyben; külsejében is, munkatársi gárdájában is, irányultságában is bekövetkeztek bizonyos változások. Joggal írhatta róla Sarló Sándor: „ez már megint egy másik *Szeged* volt.”²⁴

Külsejében a lap a *Világ*ot utánozta; címfeje, tördelése, a lap egész beosztása a budapesti lapra emlékeztetett.²⁵ A korábbi négy hasábos laptükröt egy nyugodtabb hatású, lassúbb ritmusú, háromhasábos váltotta föl. Beosztása, „szerkezete” módosult: vezércikk, belső cikk, kül- és belpolitikai tudósítások és hírértelmezések, hírek, közgazdaság, tőzsde, sport, színház és művészet, hirdetések — e képlet szerint rendeződtek el a lap anyagai. (A vasárnapi számba még egy tárca és egy nagyobb, zömmel kulturális vonatkozású cikk is beletartozott.)

A munkatársi gárda is fölfrissült, átalakult. Vermes Ernő távozott a szerkesztői székéből. Helyére a neves író, Lovik Károly azonos nevű fia került felelős szerkesztőnek, aki — bár csak húszegynéhány éves volt még akkor — a szakmát a *Világ* szerkesztőségében tanulta, s az ott tanultakat igyekezett képviselni a

²³ SARLÓ SÁNDOR: *Visszapergető* 22. = Dm, 1978. okt. 22.

²⁴ SARLÓ SÁNDOR: *Visszapergető* 22. = Dm, 1978. okt. 22.

²⁵ SARLÓ SÁNDOR: *Visszapergető* 22. = Dm, 1978. okt. 22.

Szegedben is. Jellemzését — igaz, némi karikatúrisztikus elrajzolásokkal — Sarló Sándornak köszönhetjük. „A kis termetű Lovik — írta róla Sarló — óriási, kopaszodó fejet tartott a nyakán egyensúlyban, ami nem volt éppen könnyű dolog. Jobb szemére csiptetett csillogó monoklijával, kemény kalapjával, keményített ingmellével, fehér kesztyűs, sétabotos, lakkcipős eleganciájával vonta magára a Belváros hölgyeinek lankadatlan figyelmét.” Szellemi karakterére sajnos, csak egy mondattal utalt: „Lovik egy angol nyelvű, vastag kézikönyvet rakott maga elé, midőn felekgézás vezércikkeit és glosszáit írta.”²⁶

A legnagyobb változást azonban mégsem ez a szerkesztőcsere jelentette — új munkatársak is tagjai lettek a szerkesztőségnek. Segédszerkesztőnek szerződtették Budapestről Korvin Ottó és Kelen József szegedi születésű, de akkoriban *Az Est*-nél dolgozó unokaöccsét, a 18 éves Vér Györgyöt (1904—1943),²⁷ aki azután hosszú időre teljesen egygyórt a lappal. Tárcáírónak s vezércikkírára szerződtették a *Világban* éppen akkoriban országos hírre jutó Móra Ferencet, aki ettől kezdve a *Szeged* (majd a *Délmagyarország*) egyik legfőbb vonzereje lett. Alkalmaztak több budapesti tudósítót is; ezek — így pl. Bálint Imre, Rab Gusztáv — a *Világ* munkatársai közül kerültek ki.²⁸ A szerkesztőség összetétele e változások után így alakult: felelős szerkesztő Lovik Károly, éjjeli szerkesztő (csökkenő hatáskörrel) Frank József, tárca- és vezércikkíró Móra Ferenc, belső munkatársak: Magyar László, Pór Tibor, Vér György. Alkalmilag írt a lapba Pásztor József is, aki a lapot kiadó részvénytársaság vezetője volt, s Balla Jenő, aki a kiadóhivatalt vezette, de akkor már hosszú újságírói — elsősorban színikritikusi — múlt állt mögötte. (Juhász Gyula nem dolgozott tovább a lapba.)

A lap iránya is, szükségszerűen, módosult; a *Szeged a Világ* szerényebb lehetőségű, lokális érdekeltségeket is kielégítő szegedi társalapja lett.

Politikai programjukat az induláskor két cikk is kijelölte. Lovik Károly summázata ennyi volt:

„Politikánkat nem kötjük le egyetlen párt mellé sem: előttünk csak a nagy cél lebeg: az integer, liberális és demokrata Magyarország megteremtése, és ettől a célunktól semmi sem fog eltántorítani minket.”²⁹

Ezt a szerkesztői beköszöntést és iránykijelölést egy *Kinek írjuk a lapot?* című szerkesztőségi cikk részletezte. Ez is meglehetősen tágasan fogalmazott programot adott azonban; a címben megfogalmazott kérdésre válaszuk ez volt:

„Nem írjuk [a lapot] azoknak, akik a magyar sors elkerülhetetlen nyomorúságát egy lelki polgárháború irgalmatlanságával tetőzik. Nem írjuk azoknak, akik égési sebeket tűzzel akarnak gyógyítani és azt hiszik, hogy amit földrengések elpusztítottak, azt tűz- és iszapvulkánok kirobbanása

²⁶ SARLÓ Sándor: *Visszapergető* 22. = Dm, 1978. okt. 22.

²⁷ Vérről I. APRÓ Ferenc: *Vér György ébresztése*. = Dm, 1980. aug. 10., CSANYI Piroska: *Budapesti levél*. = Dm, 1980. aug. 31., MAGYAR László: *Vér György (1904—1944)*. In: *A Délmagyarország fél évszázada*, 20. (Magyar emlékezésében téves Vér halálozási dátuma; helyesen: 1943)

²⁸ Vö. pl. Sz, 1922. nov. 5.4. és 1922. dec. 24.3.

²⁹ LOVIK Károly: *Első személyben...* = Sz, 1922. okt. 22.1.

fölépítheti. Nem írjuk azoknak, akik karajt akarnak szegni, amikor kenyérünk sincs, de nem írjuk azoknak sem, akik verejtékes munka helyett ördögöt idéznek a keresztúton. Hát kinek írjuk? Kimondjuk világosan: nem politikai pártembereknek, hanem a rettentő fürgetegek után szivárványt, békét, rendet kívánó, dolgozó embereknek, akik minden embert emberi értéke és munkája szerint becsülnék és tudatosan, vagy ösztönszerűleg egy politikai programot követnek, amelyiknek ez a foglalat: távortartani a magyarságtól minden elkerülhető szenvedést és egymás támogatásával elviselhetőbbé tenni azt a martíriumot, ami balvégzetből, ellenségek gonoszságából és a magunk botlásából ránk méretett; összefogni e föld minden fiának minden erejét, hogy vezekelvén a bűnökért, melyektől senki se mentes a ma élő nemzedékekben, minden áldozat meghozásával megmentjük a magyar rögökből, ami még megmaradt belőlük”. „Ez a mi liberalizmusunk, nem mint politikai pártprogram, hanem mint nemzeti életprincípium, mint a maradék Magyarország egyetlen életlehetősége.”³⁰

A konszolidációt sürgető, önkorlátozó liberalizmus programja ez, mely — ha képes beszédben is — elhatárolja magát a kurzustól s (hangsúlytalanabban) a kommunista törekvésektől, s a „szó súlyára” s a „nyugodt és józan tájékoztatásra” épít. S ezt a liberalizmust, melyet egyébként változatlanul „sarkcsillagának” tekint, „nem agresszív harci fegyverekkel, hanem érvek és ellenérvek tárgyilagos felsorakoztatásával” akarja szolgálni.³¹

Reálisan mérlegelve az akkori helyzetet, ennél radikálisabb törekvésnek aligha lehetett volna helye Szegeden. A liberális (alap)elvek eszményként való, megújuló rögzítése s a tárgyas tájékoztatás így is oppozíciónak bizonyult, mely minduntalan kiváltotta a bírálatot, sőt a hatásági beavatkozást is.

A Szeged természetesen közleményeinek csak egyik, kisebbik hányadában „politizált”: a vezércikkben, a belső politikai cikkben, a kül- és belpolitikai tudósításokban, esetleg bizonyos hírek értelmezésében. A tárcarovat írásai, vagy a Hírek zöme, a Közgazdaság rovat közleményei stb. legfőképpen áttételes politizálást tettek lehetővé. A megújult Szeged pozitívumának kell tartanunk, hogy „politikus” és „nem-politikus” jellegű közleményei mégis egységes szemlélet szerint sorakoztak föl, s a vezércikk összhangban volt, mondjuk, a közgazdaság rovattal vagy a hírekkel. A lap egésze a liberális politika szolgálatában állott.

Egészében véve a Szeged nem eszményeket rögzítő, ún. eszmehirdető újság volt; erre csak viszonylag ritkán s különleges alkalmakkor kerített sort. Inkább úgy jellemezhetjük, mint a polgárság közhangulatának liberális elvekkel színezett, liberális nézőpontból való kifejezőjét, egy liberális közmentális megszólaltatóját. Az alaptörekvés — az adott helyzetben érthetően — a konszolidáció vágya volt. Jellemző, hogy e vágynak, e mélyről fakadó s központi igénynek egyik legpregnánssabb megfogalmazását nem vezércikkben, hanem a közgazdasági rovat programadó cikkében olvashatjuk: „Nyugalmat, békét és belső biztonságot akarunk, mert ez a gazdasági munkának az előfeltétele.”³² S az is jellemző, hogy ez az alapigény még tárcában is hangot kapott. *A magyar béka* című tárcáját — finom, de félreérthetetlen iróniával — Móra Ferenc így zárta: „Mit csinálunk, Pajtás? Megesszük őket [mármint a békákat — L. A.]. 1914 óta egyebet se teszünk, mint megesszük a

³⁰ *Kinek írjuk a lapot?* = Sz., 1922. okt. 22.1.

³¹ Uo.

³² Sz., 1922. okt. 22.5.

békákat.”³³ S az sem idegen e közmentalitástól, hogy a *Kétféle irredenta* című vezércikk (1922. okt. 24.) pl. ilyen, közvetlenül a magyar helyzetre is vonatkoztató utalásokkal tarkított: „... a világpolitikai helyzet tehát látszólag visszatolódott a két hónap előtti szituációba, *csupán csak néhány százezer görög hagyta el régi lakóhelyét Kisázsiában és Tráciában és néhány tízezer bolgár menekült át Keletáziából Bulgária területére.*” Az emberi kiszolgáltatottság élménye, érezhető ez, közlésmény volt ekkor, s ezt a lap — lett légyen bármiről szó — ki is akarta fejezni. Volt persze konkrét gazdasági programja, irányultsága is a Szegednek. „Az állam — írták — ne akarja magára vállalni az iparos és a kereskedő munkáját és ne teremtsen monopóliumokat és privilégiumokat, hanem hagyja, hogy minden polgára az egyenlő érvényesülés elvének megfelelően boldoguljon.”³⁴ De a napi gyakorlatban az ilyen törekvések is mint az élet menete kínálta, de liberális elvek szerint megválogatott hírek, tudósítások jelentkeztek. Általában: az ezidőbeli Szegednek egyik jellegzetessége a gazdaságnak, a gazdasági élet eseményeinek, viszonyainak kiemelt fontosságú és gyakoriságú tárgyalása, vagy legalábbis szem előtt tartása. (A másik ilyen jellegzetesség — nyilván Lovik érdeklődése révén — a világpolitika, ezen belül is elsősorban Anglia politikai életének figyelemmel kísérése. Ez utóbbi gyakorlat természetesen nem a világpolitika befolyásolásának szándékával és lehetőségével valósult meg; inkább mint megközelítendő eszmeny és összevetésre alkalmas alap volt — kontrollterület a magyarországi viszonyok mérlegeléséhez.)

Aktuálpolitikai vonzalmaik így is félreérthetetlenül kiviláglottak. 1922 novemberében Vér György leplezetlen szimpátiával írt az őszirózsás forradalomról. S bár cikke, kényszerűségből, óvatos megszorításokat is tartalmaz, a bírálatot azonnal kihívta maga ellen. Így november 30-án, *Október* című hírfejlében már mentegetőzni volt kénytelen:

„Vasárnap óta immár kétszer ébredtünk reggelre, kétszer készültek el ismét az újságok és kétszer szóltak támadva rólunk laptársaink. ... Két laptársunk kétszer kiáltott reánk, hogy oktobristák vagyunk, hogy hazaárulók vagyunk és dicsérjük az őszi forradalmat. Két laptársunk, úgy hisszük, el sem olvasta vasárnapi vezetőcikkünket, mert akkor másképpen vélekedne rólunk, — rosszakarattal, vagy féltékenységgel és kenyérrigységgel írtak az *Október* cikkről, amelyben nem írtam egy szóval sem mást, minthogy akkor minden ember szolgált a forradalomnak, legtöbben azok közül, akik most lehangosabban kiáltják a feszítsg meg-et.”

Ám hogy ez a magyarzkodás nem volt igazi visszavonulás, legföljebb taktikai engedmény, mutatja, e hírfejl mellett, a következő hasámban Károlyi Mihályt védte meg a lap, idézve Buza Barnát, aki — a hír szövegezője szerint —: „Felszólít mindenkit, mondjon csak egy becstelenséget, amit Károlyi elkövetett, egy fillérnyi hasznot, amit közéleti pályáján szerzett. Károlyi, a vagyonszerző, a hazaáruló nagy szegénységben él távol hazájától. Károlyi Mihály becsülete három esztendő óta közpréda Magyarországon, a legalávalóbb rágalmakkal illetik, de amikor a nyilvánosság előtt kellene ezeket bizonyítani, nem tudják megtenni.”³⁵

³³ MÓRA Ferenc: *A magyar béka.* = Sz, 1922. okt. 22.

³⁴ Sz, 1922. okt. 22.5.

³⁵ *Károlyi Mihály vagyonekobbzási pöre.* = Sz, 1922. nov. 30.4.

Nem véletlen tehát, hogy e megújult *Szeged* ellen hamar megindult a támadás. Sőt, 1922. december 6-án már vezércikkben volt kénytelen tudtul adni a lap, hogy megvonták utcai árusításának jogát.

„A polgármester tegnap kijelentette — olvashatjuk a *Kolportázs nélkül* című vezércikkben —, hogy a Szeged utcai terjesztésének és árusításának jogát, amit közönségesen kolportázsjognak szoktak nevezni, megszüntnek tekinti, miután ő azt csak feltételesen két hónapra adta meg és ez a terminus már lejárt. Arról a mellékkörülményről, hogy ebbe a két hónapba beleszámítanak öt olyan hetet is, amikor a Szeged meg sem jelent, persze most nincsen szó, pedig talán valamennyit ez is nyomna a latba. A polgármester úr szigorúan tartotta magát rendelete betűihez, melyek azt mondják ki, hogy a Szeged kolportázsjoga nem attól a naptól számítódik, amikor először tünt fel a szegedi utcán lapunk azóta annyira megszokott feje, hanem az engedély megadásának napjától. Hogy azután az engedély megadásának napja és a lap megjelenése között még öt hét, most nekünk annyira drága öt hét telt el, amikor nem éltünk, hiszen nem is élhettünk ezzel az amúgy is a lehető legkurtábbra szabott joggal, az úgy látszik teljesen mellékes most, hiszen ezzel a szerencsétlen véletlennel alkalom adódott arra, hogy megkíséreljük lapunk megfajtását.”³⁶

A *Szeged* ezzel különleges helyzetbe került. „Csak két hónapra szóló kolportázsjoga rajtunk kívül egyetlen laptársunknak volt — írták — és most, hogy még ezt is megvonták tőlünk, egészen egyedül állunk a magyar zszurnalisztikában.”³⁷

Az utcai terjesztés megtiltása nagy veszélyeket rejtett magában a Szeged számára; csökkentette a lap hatását s anyagilag tönkre is tehetné volna. De a végzet akkor még elkerülte a lapot, a polgármester hamarost újra lehetővé tette a *Szeged* utcai árusítását.³⁸

Ám alighogy elmúlt a külső veszély a lap fölül, belső válság fenyegetett. A *Szeged* anyagi bázisa ugyanis vagy szűkös volt, vagy fölhasználását szabályozták rosszul: az újságírói fizetések nem tartottak lépést az inflációval. A rosszul fizetett újságírók pedig erre 1923. január 4-én sztrájkba kezdtek.³⁹ A sztrájk szervezője és mozgatója Pór Tibor (Sarló Sándor) utóbb megírta erre vonatkozó emlékeit, így okát és lefolyását első kézből ismerjük:

„Az újságírósztrájk — vallotta meg Sarló — elkeseredett, bátor kiállás volt részünkről. Havi fizetésünk 8000 inflációs korona volt, ami a táplálkozásunkra sem volt elég. A kurzuslap (*Szegedi Új Nemzedék*) munkatársai felényivel többet kaptak. A rendezés iránti előbbi kérelmünket az igazgatóság válasz nélkül hagyta. Most 24 órás határidőt adtunk, kértük fizetésünk kétszeresére emelését. Balla Jenő, a kiadóhivatal akkori vezetője (egyébként zenekritikus) megpróbált bennünket lebeszélni a végzetes lépésről, de mi nem voltunk hajlandók megvárni, »amíg az igazgatóság összeül, és megtárgyalja követelésünket«. A sztrájkot azonnali hatállyal határoztuk el, rajtam kívül Magyar László, Vér György. Beszüntette a munkát Juhász Gyula [itt Sarló rosszul emlékezik, a költő ekkor már nem dolgozott a Szegednek⁴⁰ — L. A.] és Móra Ferenc. A sztrájkon kívül maradt Lovik Károly, Frank József éjjeli szerkesztő, Balla és Pásztor. A Szeged továbbra is megjelent — helyi híryanag nélkül.”⁴¹

³⁶ *Kolportázs nélkül*. = Sz, 1922. dec. 6.1.

³⁷ Uo.

³⁸ PÉTER László: *József Attila Szegeden*, 8.

³⁹ *Újságírósztrájk*. = Sz, 1923. jan.5.

⁴⁰ Vö. JGYŰM 7:360.

⁴¹ SÁRLÓ Sándor: *Visszapergető 22*. = Dm, 1978. okt. 22.

A lap másnap, 1923. január 5-én adott hírt a fejleményekről, *Újságíró sztrájk* címmel.

Az ellentét, a dolgok logikája szerint, hamarosan kiéleződött, a sztrájkolók elszánták magukat a „végső harcra”.

„Kiáltványt fogalmaztunk a lap olvasóihoz — számolt be a folytatásról Sarló Sándor —, aznap éjjel kiszedettük és kinyomattuk a Koroknay-nyomdában, majd a Pollák-féle nyomdában,⁴² ahol a Szeged készült, a tbc-ben szenvedő tördelő, Zsiga elvtárs hozzájárulásával a hajtogatólányok belerakták a lap minden egyes példányába. Kiáltványunkat így a lap összes olvasói megkapták. A bőszi igazgatóság erre levéllileg hozta tudomásunkra, hogy kizártnak, vagyis elbocsátottnak nyilvánít bennünket. Nem ijedtünk meg. Jogi képviselőnkül felkértük dr. Balassa Armin volt főszerkesztőt, ügyvédet. [...] Kizárásunk után jogi képviselőnk javaslatára dr. Bottka Sándor rendőrfőtanácsos, főkapitány egyeztető tárgyalásokat kezdeményezett. Itt valóságos drámai kitörést rendeztem. Megmutattam rongyos ruházatomat, kabátom szertefoszlott bélését, nadrágom agyonfoltozott ülepét. Részletességgel elemeztem, mit jelent, ha egy újságíró ilyen kopott állapotban jelenik meg a hivatalos helyeken. Ez a város szégyene, a polgármesteré, a főispáné, az országé, a lapé, melyet képvisel. [...] Dr. Bottka [...] az újságírók mellé állt. Szerinte a jelenlegi gazdasági adottságokban szembeszökően megfelelően a Szeged munkatársainak fizetése. Javasolta, hogy az igazgatóság tekintse indokoltnak az újságírók elkeseredett lépését, és hozzon megfelelő határozatot a fizetések kielégítő rendezésére. Az igazgató urak végül is kénytelenek voltak meghátrálni. Másnap Balla Jenő közölte velünk, hogy az igazgatóság fizetésünket ötven százalékkal megemelte. Ezt elfogadtuk, a munkát felvettük.”⁴³

A válság ezzel, legalábbis a felületen, elcsitult. Erről január 9-én Lovik Károly számolt be a lap olvasóinak, *Véget ért a »Szeged« munkatársainak sztrájkja* címmel. A szerkesztőség munkája visszatért eredeti rendjébe. A konfliktus azonban nem múlt el nyomtalanul. 1923 márciusában a sztrájkot szervező Pór Tibornak fölmondtak, s ő azután 1923 májusában meg is vált a laptól. (Ajánlóleveleit Móra és Juhász írta.)⁴⁴ Kivált a szerkesztőségből — nem tudjuk, milyen megfontolásból s milyen körülmények között — Frank József is, aki 1923 elején a *Friss Hírek* szerkesztője lett.⁴⁵

A lap, persze e változások ellenére is folytatta útját. Sőt. Egyik vezércikke, mely, mint utóbb kiderült, Móra Ferenc tolla alól került ki, rendszerkritikája révén újabb konfliktust idézett föl. 1923. február 20-án Budapesten sikertelen bombamerényletet kíséreltek meg Rassay Károly ellenzéki képviselő ellen. Az ügyből nagy botrány lett, s más lapok mellett foglalkozott vele a *Szeged* is. Február 22-én a lap *Konstrukció bombával és ököllel* címmel vezércikket közölt róla, s ebben erős iróniával kommentálta az eseményeket. S bár a cikk „tulajdonképpen csak a nemzetgyűlési vitában elhangzottakat” idézte föl,⁴⁶ az ironia célba talált:

„A kurzus urai tavaly ilyenkor azt mondták — írta Móra —, hogy azért nem lehet a képviselőválasztásoknál fenntartani a titkos szavazást, mert a magyar nép természete nem bírja el a titkolózást. A kurzus urai nagyszerű politikusok, de úgy látszik, a magyar nép természetét rosszul ismerik. Mert a magyar nép

⁴² Pásztor József eredeti családi neve Pollák volt; nyomdáját Sarló itt még e régi néven emlegeti.

⁴³ SARLÓ Sándor: *Visszapergető* 22. és 23. = Dm, 1978. okt. 22. és 24.

⁴⁴ PÉTER László: *A háromnevű író*, 461—462.

⁴⁵ LENGYEL András: *Frank József emlékezete*. Kézirat.

⁴⁶ RUSZOLY József: *Móra Ferenc sajtópöre. 1923.* = Somogyikönyvtári Műhely, 1979. 88.

igenis szereti a titkolódzást, és bizonyos titkokat példátlanul meg tud őrizni. Íme, az orgoványi gyilkosok máig nincsenek meg, pedig az akkori kormány mindent elkövetett a kézrekerítésükre. A Somogyi Béla gyilkosainak kilétét is sűrű homály takarja, pedig az akkori miniszterelnök szent fogadást tett a parlamentben, hogy az igazságszolgáltatás keze lesújtja őket. A nyomdarombolóknak egész különítményét nyomtalanul elvitte a markoláb. Az erzsébetvárosi bombamerénylők kézrekerítésére hiába tűztek ki hatalmas összegű pályadíjakat, senki sem vezetett nyomukra. Pedig nem valószínű, hogy az Isten tüzes szekerén az égbe ragadta volna őket, se az, hogy visszasüllyedtek volna a pokolba, amely kiköpte őket magából. Hát hová lettek? Nincs megmondhatója. Se kormánynak, se rendőrségnek, se semmiféle hivatalos hatalomnak nincs róla fogalma.”⁴⁷ Majd e gondolatsort így folytatta: „Az ösztönünk azt súgja, hogy a tegnapi bombamerénylet kitervelőivel is a kurzus magyar titkainak száma fog szaporodni.”

S bár mint utólag kiderült, e passzusok inkrimináció tárgyai lettek, Móra még tovább is ment, az egész kurzust bírálta. Cikke ellen azonnal megindult a bűnvádi eljárás, őt magát pedig emellett még fegyelmi eljárás is fenyegette.⁴⁸

Az ügy, mely végül 1923. december 20-án zárult le s mely addig meglehetősen megviselte az író, végül elaludt. A konszolidációt akaró erők lassú és részleges térnyerése, kedvezően befolyásolta az eseményeket. De a *Konstrukció bombával és ököllel* ügye így is jelezte, a *Szeged*, ha csak egyes cikkeivel is, de radikalizálódott, irányultsága tisztult.

Mindez azonban legfőljebb a lap szellemi súlyát növelte, gondjaik csak fokozódtak. S míg ellenzéki szerepe egyre nyíltabb és félreérthetlenebb lett, anyagi alapja labilizálódott. Az infláció miatt a *Szeged* kiadói újabb s újabb lapáremelésre kényszerültek. 1923. február 28-án a lap arról volt kénytelen beszámolni olvasóinak, hogy ára emelkedik: „Húsz korona elsejétől a *Szeged*.” Május 30-án azután újabb közleményt kellett kiadniuk, e — beszédes — címmel: „Elsejétől drágább lesz a *Szeged*.” A június 24-én megjelent hír arról szólt, hogy másnapról már 50 korona lesz a lap ára. Augusztus 1-étől pedig — jelentették be július 26-án — nyolcvan korona lett a *Szeged*. S még nem volt vége: a vásárlók szeptember 1-étől 200, október elsejétől pedig 250 koronáért vehették meg a lapot. Az emelkedés mértéke — alig több mint fél év alatt több mint tízszeres drágulás! — félreérthetetlenül jelzi, a *Szeged* anyagi bázisa meggyengült, a lapesinálás föltételei jelentékenyen megromlottak.

Sajnos, sem a kiadóhivatal, sem a lap mögött álló részvénytársaság iratai nem maradtak meg ez időből. A *Szeged* anyagi viszonyairól így részleteket illetően nem tudunk szólni. Még azt sem lehet megállapítani, eltartotta-e önmagát a lap, avagy deficitessé vállalkozássá süllyedt. A *Szeged* kiadásában 1923 őszén bekövetkezett nagy jelentőségű változások azonban jelzik, mind a politikai élet alakulása, mind a lap pénzügyi háttere változtatásokat igényelt.

⁴⁷ [Móra Ferenc]: *Konstrukció bombával és ököllel*. = Sz., 1923. febr. 22.1.

⁴⁸ RUSZOLY József, i. m. 88—91.